

Aristoteles'te Tekhne Olarak Sanatın Epistemik Deęeri¹

Gülümser DURHAN*

Öz

Aristoteles'te tekhnē olarak sanat, sanatçıyı yapıtı ile buluşturan, ona o işi yapmasında rehberlik eden bir yaratma etkinliği ve gerçeğin bir taklidi (mimesis) olarak tezahür etmektedir. Bu bağlamda sanatçı; doğa unsurlarını, insan ilişkilerini, hem olanı hem de gerçeğkten uzaklaşmaksızın olabilir olanı eserlerinde canlandıran bir yapı ustası olmaktadır. Bu durumda Aristoteles için sanat, sanatçının gördüğü nesneyi salt taklit etmesi değil, gerçeğin yeniden yorumlanması veya var olanın, sanatçının kendi duğu ve düşünceleri çerçevesinde farklı bir biçimde yeniden dönüştürülmesidir ve bu yönüyle sanat, insana özgü bir etkinliktir. O halde bu etkinlik, hayali bir gerçeğliği mi sunmaktadır? Sanatı sadece gerçeğliğin basit bir kopyası ve insanları gerçek hayattan uzaklaştıran bir yanılsama olarak gören, kendisinden önceki anlayışın aksine Aristoteles için sanat, insanlara hayali gerçeğliği sunan ve böylece onları gerçeğkten uzaklaştıran değil, bilakis, bir sanatçının düşüncesinde anlam bulan hayatın kendisini, bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermedir. Dolayısıyla bu çalışmadaki temel amacımız; düşünce, gerçeğlik, bilgi ilişkisi açısından Aristoteles'te sanatın neliliğini ve onun sanat anlayışının epistemik değerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Sanat, Episteme, Mantık, Gerçeğlik

Epistemological Value of Art as Tekhne in Aristotle

Abstract

In Aristotle, epistemological value of art as tekhnē is a creation activity that brings together the artist with his work, guiding him in doing the work and is an imitation (mimesis) of reality. In this context, the artist is a building master who portrays the elements of nature, a human relation, both what is and what can happen without away from reality in his works. In this case, for Aristotle, art is not simply imitating the object that the artist sees, but reinterpreting of reality, or is transformed of the existing in a different way within the framework of the artist's own feelings and thoughts, and in this respect, art is a human activity. So is this activity presenting an imaginary reality? Contrary to the conception of art as just simply a copy of reality and an illusion that distracts people from real life, art for Aristotle is not all that presents the imaginary reality to people and thus distracts them from reality, but reveals life itself, with all its nakedness, which has a meaning in the thought of an artist. Therefore, our main purpose in this study is; in terms of thought, reality, knowledge relationship, in Aristotle, to reveal thoroughly the nature of art and its epistemic value.

Key Words: Aristotle, Art, Episteme, Logic, Reality

Atıf İçin / Please Cite As:

Durhan, G. (2020). Aristoteles'te tekhnē olarak sanatın epistemik değeri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1980-1989.

Geliş Tarihi / Received Date: 24.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 09.03.2020

¹ Bu çalışma 19-21 Nisan 2018 tarihinde Elazığ'da gerçekleştirilen Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumu'nda sunulan "Aristoteles Felsefesi'nde Sanat ve Sanatın Epistemolojik Boyutu" adlı yayınlanmamış bildirisinin genişletilmesiyle hazırlanmıştır.
* Dr. Öğr. Üyesi - Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, g.durhan@alparslan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-9639-9620.

Giriş

Sözcük anlamıyla bir işi ustalıklı yapma, bir amaç gözeterek ortaya yeni bir şey koyma olarak tekhné kavramı, amacı üretmek, yaratmak olan Yunan felsefesinde sanat için kullanılmıştır (Güçlü, Uzun, Uzun ve Yolsal 2003, s. 1406). Eş deyişle Grekçe karşılığı “tekhne” (τέχνη) olarak bilinen sanat, içinde bilme ve yapma edimini barındırmakta ve ulaşılmaya amaçlanan sonu ve bu sona ulaşmak için en iyi araçları bilme olmaktadır (Ülger, 2013, s. 23). Dolayısıyla sanat bir amaç için olan; bir amaca hizmet eden, bu amaca ulaşma yollarının bilincini taşıyan üretme, oluşturma, ortaya koyma mahareti ve bir yaratma etkinliğidir.

Antik Yunan'da ‘tekhne’ kavramı, hem güzel sanatları, hem zanaatları hem de beceriye ilişkin etkinlikleri içine alan bir sözcüktür. Antik Yunan'da bir şairin, bir ressamın, bir yontucunun etkinliği ile bir çömlek yapımcısının, bir marangozun etkinliği, özünde, birbirinden ayrı sayılmamaktadır (Yavuz, 2006, s. 133). Bugün sanat ve teknoloji olarak ya da sanat ve zanaat olarak ayrı ayrı ele aldığımız alanlar Antik Yunan'da *tekhne* kavramı ile karşılık bulmaktadır. Aristoteles, ‘tekhne’yi, “Doğru kurallar eşliğinde üretim yapmak üzere gereken donanım” (Lenoir, 2002, s. 215), gerçek bir akıl yürütme yoluyla bir şey üreten bir eğilim (Aristotle, 1999, p. 1140a1-20) olarak tanımlamaktadır ve bu tanım, tekhné'nin bütün sanat dallarını içerdiğini ya da beceri gerektiren her türlü etkinliği kapsadığını göstermektedir. Tekhne terimi; sadece müzik, şiir, resim gibi güzel sanatları değil; aynı zamanda marangozluk, ayakkabıcılık, tıp, at terbiyeciliği gibi pratik zanaatları da içermekte ve insan iradesinin dış dünyaya hükmetme yöntemlerinin tamamı anlamına gelmektedir (Shiner, 2010, s. 45). Dolayısıyla Aristoteles'in sözünü ettiği tekhné kavramı, sanatla aynı anlamı taşımaktadır.

Aristoteles'e göre sanat, bir ürün ortaya koymayı amaçlayan, bir üretme ya da meydana getirme etkinliği olmaktadır. Bu yaratma etkinliğinin iki tür amacı vardır: doğanın işini tamamlamak ve doğaya öykünmek/taklit etmek (Copleston, 2013, s. 99). Doğa, daha ilk çağlardan bu yana insanlara yol gösterici olmuş ve insanlar doğayla hem düşünsel hem de fiziksel olarak bir bağ kurmuşlardır. Doğa insana alet vermiş ve bu aletler sayesinde insanlar doğaya hem müdahale etme hem de doğayı dönüştürme olanağı elde etmişlerdir. Yani insanlar, doğanın verdikleri ile doğayı tamamlama yoluna gitmişlerdir. Bunu da doğayı taklit ederek, doğaya öykünerek yapmaya çalışmışlardır. Bu nedenle Aristoteles için olduğu gibi hocası Platon için de sanatın özü öykünmedir. Sanatın tanımında mevcut bulunan üretme ise, sanatsal olarak taklide dayalı bir yaratma etkinliğidir. Buna göre doğayı araştıran ve taklit eden insan, doğanın yardımıyla sanatı ortaya çıkarmıştır.

Keza Aristoteles'e göre sanat, doğaya ya da dışsal gerçekliğe bağlı olarak ortaya çıkmış olsa bile, onu meydana getiren şey esasında sanatçının zihnindeki formdur, gayedir. Söz gelimi, bir ahşap heykel düşündüğümüzde, ahşap bil-kuvve heykel olma özelliğine sahiptir; ancak bil-fiil olarak varlığa gelmesi sanatçının zihnindeki form ve gayesi ile mümkündür (Aristotle, 1928, s. 1070 a10-30; Aristotle, 1931, p. 414 a12-23). Başka bir ifadeyle bir sanat eserinin, o sanat eseri olmasının belirleyici nedeni sanatçının zihnindeki amaç ve aldığı şekildir. Mesela bir ağaç, doğada kendiliğinden bulunan doğal bir cisimdir ve bu ağaç, hem bil-kuvve sandalye olma potansiyelini taşımakta hem de bil-fiil varlığa gelecek olan sandalyenin maddi nedeni olmaktadır. Onun bil-fiil varlığa gelmesini sağlayan form ise onun ereksel nedenidir. Zira sanatsal varlıklar hem formel hem de ereksel neden olabilir (Aristotle, 1931, s. 412 a5-23). Şöyle izah etmek gerekirse, ağaç, sandalyenin maddî nedenidir; sanatçı, sandalyenin fail nedenidir; sanatçının zihnindeki form, sandalyenin formel nedenidir; sanatçının sandalyeyi yapma gerekçesi/amacı ise ereksel nedendir.

Görüldüğü gibi Aristoteles, dört neden teorisini sanata da uygular ve varlığın olduğu gibi, sanat eserlerinin de dört nedeni olduğundan bahseder. Öyle ki sanat eseri, doğada kendiliğinde bulunmayan, sonradan insan yaratımı bir etkinlik olsa da, doğada bulunan varlıklar kategorisinde yer alır. Bu durumda insan yapımı her varlık bu dört nedenin birleşimiyle ortaya çıkar. O halde sanat eserlerini bu dört neden ekseninde incelemek ve sanatın tanımını da bu yönde yapmak mümkündür. Buna göre sanatçı; dış gerçekliği kendisine malzeme (madde) olarak alır, onu amacı doğrultusunda zihninde yeniden şekillendirir ve her hangi bir objede onu bil-fiil görünür kılar. Böylece sanatçı, dış gerçekliğin Platon'un aksine mekanik salt kopyasını değil gerçekliğin taklit edilmesi yoluyla, zihinsel süzgeçten geçirilmiş özgün biçimini ortaya koyar.

Sanattaki bu gerçeklik anlayışı, çoğunlukla dış dünyayı yansıtan bir ayna gibi anlaşılmıştır. Bu düşünce sanatı, birebir gerçekliğin kopyası olarak gören Platon'dan bu yana sürüp gelmiş olsa da Aristoteles için sanat, dış dünyanın bir kopyasından ibaret değildir. Çünkü sanat, sürekli değişkenlik gösterir. Zira hiçbir sanat olayı diriliğini kaybetmiş ve durağan değildir. O nedenle hiçbir zaman birbirinin devamı olan bir sanat akımı ya da ekolü olmamıştır. Sanat eseri; Platon'un aksine gerçekliğin basit bir görünümünü değil,

özgün bir yorumunu, yeniden tasarımını ortaya koymaktır (Artut, 2001, s. 29). Peki, böylesi değişkenlik gösteren bir etkinliğin genel geçer bir bilgi türü olduğu düşünülebilir mi? Platon'a göre salt bir taklitten öte epistemik bir değeri olmayan sanatın olumsuzlayıcı yönü üzerinden Aristoteles, insanın tüm bilgilerini taklit yoluyla öğrendiğinin altını çizerek sanatın bilgi verici yönüne (epistemik değerine) dikkat çeker. Bu iki farklı düşünce biçimi, sanat felsefesi alanında sanatın bilgisi ya da sanatın epistemik değeri problemini doğurmuştur. O nedenle Aristoteles felsefesinde sanat ve sanatın epistemolojik değerini ortaya koymak için öncelikle, onun düşüncelerine kaynaklık eden hocası Platon'un sanat anlayışına ilişkin görüşlerine yer vermek gerekmektedir. Zira onun, sanatın ne olduğuna ilişkin düşünce ve belirlemelerinin temelinde Platon'un düşünceleri yatmaktadır. Bu iki filozof, sanat felsefesini anlamak için onların düşüncelerinin bilinmesini gerektiren bir dönüm noktası olmuşlardır.

Platon'da Sanat ve Sanatın Epistemik Değeri

Platon sanata, diyaloglarının çeşitli bölümlerinde yer vermiş ise de, doğrudan sanat felsefesini içeren bir yapıtı yoktur. Buna rağmen onun düşünceleri, sanat felsefesi alanında kendisinden sonra gelen geleneği etkileyen bir niteliğe sahiptir. O da hocası Sokrates gibi ahlaka ve doğruluğa oldukça önem verir ve yapılan her işte iyinin ve doğrunun gözetilmesi gerektiğine inanır. Buna hizmet etmeyen her türlü etkinlik, Platon için, hakikatten uzak bir yanıltmacadan başka bir şey olamaz. O nedenle burada sorulması gereken soru veya çözüme kavuşturulması gereken problem: Platon için sanatın iyiyi ve güzeli gözetip gözetmediğidir. Eğer bu sorun tasdikleniyorsa o zaman Platon için sanat, hakikate ulaşmaya yarayan bir etkinliktir; tasdiklenmiyorsa o zaman sanat olsa olsa sanı bilgisidir. O halde öncelikle Platon'un iyi ve güzelden ne anladığına bakmak icap edecektir. Ancak buradan Platon'da sanatın estetik öncelik taşıdığı anlaşılmalıdır. Platon'un iyi ve güzel kavramlarının anlaşılması, Platon'da sanatın epistemik değerinin ortaya konması açısından önem arz etmektedir.

Platon'da “iyi ve güzel aynıdır” (Tunalı, 1996, s. 36). Bu durumda mantıksal olarak güzeli kavrayan iyiyi; iyiyi kavrayan da güzeli kavramış olmaktadır. Platon iyi olanın güzel; güzel olanın da iyi olduğunu anlayışını *Gorgias* diyalogunda “güzel olan iyidir, çünkü güzel hoş ve faydalı”dır (Platon, 2011, s. 477a), *Timaios* diyalogunda da “iyi olan her şey güzeldir” (Platon, 1989b, s. 87c), sözleriyle açıklamaktadır.

Platon'un buradaki iyiyi aşkınsal bir şey olarak tasarladığı düşünülmektedir. Zira *Devlet* adlı eserinde çokça bahsettiği gibi, onun iyi ideası, en yüksek ilkedir. Ona göre iyi, “bir varlık değildir. Varlıktan çok daha parlak, çok daha güçlü bir şeydir.” Öyle ki, “görünen dünyada, göz ve görünen nesnelere için güneş neyse, kavranan dünyada da iyi düşünce ve düşünülen şeyler için odur” (Platon, 2005, s. 509b, 516c, 508c). O halde iyi ideası, insan eylemlerinin amacı, her şeyin ontik nedeni ve en önemlisi hakikatin temelidir (Schindler, 2008, s. 86). Şu halde iyi ideası, ruhun bilme etkinliği olmaktadır ve en tepede iyi ideası asıl gerçekliktir. Tüm yapıp etmeler bu gerçekliğe ulaşmak içindir. Ancak sanat, iyi ve güzelin sunduğu gerçeklikten uzaktır. Platon için sanat, basit bir taklitten öte hiç bir şeydir. Zira fenomenler alanı hakikatin yansımasından ya da kopyasından başka bir şey değildir. Bizim görüp sanat olarak adlandırdığımız şey, varlığın kendisi değil varlıkta bulunan hakikatin etkisinin büyüleyiciliğidir (Badiou, 2013, s. 12); başka bir deyişle, iyi ideasının yeryüzündeki büyüleyici etkisidir. Şu halde en usta sanatçı Tanrı'dır. İnsan ise Tanrı'nın yarattığı şeylerin kopyasını yapar ki bu konuda oldukça maharetlidir. “Örneğin, ünlü Grek ressamı Zeuxis üzüm salkımlarını öyle eşsiz resmederdi ki, kuşlar onları yemeye gelirdi” (Carroll, 1999, s. 20) Ancak onun resmi, gerçekliğin kendisi değil sadece kopyası, hayalidir.

Bu bağlamda Platon, sanat olarak görülen şeylere baktığında, fenomen alanda yer alan görüngülerin taklit edildiğini görmektedir. Sözelimi insanlar meydanlarda, insana benzeyen taşlar gibi çeşitli mitolojik olayların canlandırıldığı oyunlar sergilemekte (Carroll, 1999, s. 21-22) oldukça başarılıdır. Ancak az biraz düşünen bunun, gerçekliğin mimesisinden/yansıtılmasından başka bir şey olmadığını görecektir. O halde Platon için görüngüler dünyası, duyularımıza gelen ağaçları, evleri, denizleri, insanları hayvanlarıyla ve içinde barındırdığı her şeyi ile ancak bir kopyadan (mimesis) ibarettir. Asıl gerçeklik duyulara gelen değil bunların üstünde akıl yolu ile kavranan idealar dünyasıdır. Nitekim duyu dünyasında, duyulara nasıl geliyorsa öyle olduğu ve daima değişen veya oluş halinde olduğu için, sağlam ve kesin bir bilgiden söz edilemez. Öyle ki hakiki bilgi, olduğu gibi olan değişmeden kalan ideaların bilgisidir. O halde gerçek bilgiyi bize ancak idealar dünyası verebilir ve bu vesileyle Platon'da sanat, gerçekliğin kopyasını ortaya koyan yansıtmadan (mimesis) öte bir şey değildir. (Moran, 1999, s. 21). Platon'u destekler mahiyette Olempiodoros'un deyimiyse sanat, “gerçeği bir hayal altında temsil eden bir yapıtıdan (*fiction*) başka bir şey değildir (...) hayal içinde hazırlanmış bir başka hayaldir” (Sena, 1972, s. 25). Bu durumda sanat, insanları asıl gerçeklik olan idealara yöneltmesi gerekirken, ondan uzaklaştıran bir aldatmaca olmaktadır. O nedenle Platon için gerçek sanat, sanatın nasıl olması gerektiği ile ilgili ustalık bilgisine sahip olmayı

gerektirmektedir. Keza sanat, altın oran dediğimiz uyum ve ölçüye dayanmalı ve sanatın aldatan ya da uyutan değil insanları ideaya yönlendiren, yani onlara hakikatin bilgisini veren ahlaki bir karaktere sahip olması gerekmektedir (Rau, 1951, p. 77-78). Platon'a göre sanat, ideal gerçekliğin kendisini bilmek onu yansıtmaktır. Gerçekte nasıl olduğu bilinmeyen kopyasından kopya üretmek ve üstelik bunu sanat olarak ortaya koymak, tıp bilgisine sahip olmadan uzman doktor olduğunu söylemekle aynı eşdeğerdedir. Hakikatten doğmayan her türlü taklit sanatları, zararlıdır ve toplumun düzenini bozar (Platon, 2005, s. 595b). Devlet adlı eserinin onuncu kitabında, aslı bilinmeyen benzerinin yapılmasının ne derece savunabilir olacağını ve bu sebeple devletten atılması gerektiğini düşünen Platon, komedi izlerken eğlenen seyirciyi soytarıyla aynı seviyeye düşmekle, tragedya izlerken üzülen izleyiciyi ise utanmadan gözyaşı dökmekle itham eder. Gösteri sırasında verilen tepkilerin hayatın içindeyken verilmediğini (Platon, 2005, s. 606b-c), dolayısıyla gösterilerin gereksiz ve zararlı olduğu düşüncesindedir. Platon'un bu düşüncelerini referans alarak Collingwood da, Platon'un, sanatı sırf eğlence aracı olarak görenleri devletinden çıkardığını, sanatı ve sanatçıyı küçümsemediğini, bilakis, akılla kavranan ideayı taklit eden sanatçının değerli bir eser meydana getirdiğinin altını çizer (Collingwood, 1965, s. 46-52).

Gelinen bu noktada sanatın fenomen alandaki olayların, kahramanların, insanların, doğanın mimesise dayanan yönü Platon'un arzuladığı sanat anlayışını yansıtmamaktadır. Oysa sanat, mutlak-değişmez olana, hakikate, ulaştırması gerekir; mutlak iyiyi, güzeli aramalıdır. Bu yönüyle Platon, sanatı aşkınsallaştırır. Platon'un, "İstersen bir ayna al eline, dört bir yana tut. Bir anda yaptın gitti güneşi, yıldızları, dünyayı, kendini, evin bütün eşyalarını, bitkileri bütün canlı varlıkları. Evet, görünürde varlıklar yaratmış olurum ama hiçbir gerçekliği olmaz bunların" (Platon, 2005, s. 596e) sözlerinden anlaşılacağı üzere Mimesis, tıpkı bir aynanın karşısındaki şeyleri yansıtmaması gibi her şeyi yansıtır ancak, o sadece gerçekliğin aynadaki görüntüsüdür gerçekliğin kendisi değildir. Dolayısıyla bu yansıtma niteliğine ilişkin olarak sanat; akli, mantığı ve düşünmeyi bir kenara bırakmakta görünüş yolu ile duyguları ve duyuları uyarmakta taklit ettiği şeyin bilgisine gerçekten ulaşmamaktadır (Platon, 2005, s. 599a-b). Başka bir ifadeyle sanatçı, dış dünyayı, buradaki nesnelere, insanları, olabildiğince onlara sadık kalarak yansıtmaması gerektiğine inanır. Bu anlayışa göre sanatçı, bize yaşamı ya da yaşamın bir yönünü, bir parçasını ya da bir kesitini olduğu gibi sunar. Bu yüzeysel gerçekliğin bir kopyasından öte bir şey değildir (Moran, 1999, s. 19). Bu durumda mimesisin herhangi bir varlığı taklit ettiğini ve bu taklidin de görünüşten öte bir gerçeklik yaratmadığını görmekteyiz. Platon'da mimesise dayanan sanat ve dahi bu şekildeki taklide dayanan tüm sanat dalları, hakikat bilinci taşımayan bir aldatmaca, kurmaca ve uyutmacadan başkaca bir anlam taşımamaktadır. Her ne kadar taklit, aslını yaşatsa da görünüş olmaklığı yadsınamaz ki Platon şeylerin aslına varmayı gerçek bilgi ya da hakikat olarak kabul eder. Hakikati vermeyen her türlü görünüş, sadece görünüşdür ve bir yanıltmacadan ibarettir.

Aristoteles'te Sanat ve Sanatın Bilgisi

Platon'la birlikte başlayan ve 18. yüzyılın sonlarına dek devam eden mimetik sanat anlayışı, Aristoteles ile birlikte farklı bir boyuta; arınma, yaratma, yeniden düzene koyma anlamında *katharsis* (Καθάρσις)'e taşınmıştır. Ancak Aristoteles'te mimesisin ve katharsisin birbirini tamamlar şekilde olduğunu belirtmeden geçememek gerekir. *Mimesis* sanatçıya, izleyiciye/okuyucuya ait bir kategoridir. *Mimesis* taklit yoluyla elde edilen bir yaratı; *katharsis* ise bu yaratının izleyici üzerinde bıraktığı etkidir. Platon'da iki ayrı anlam taşıyan bu kavramlar Aristoteles'te birlikte ele alınmakta ve her iki kavram da pratikte aynı amaca hizmet etmektedir.

Sanatta var olan bir durum, olay ya da nesne vardır ve bunlar taklit edilir. O nedenle Aristoteles sanat anlayışının temel kategorisi olan mimesis, "bir formun başka bir form altında taklit edilmesidir. Doğa kendi alanında bir biçimi ortaya çıkarmıştır, siz ise o biçimi taklit ederek kendi alanınızda başka bir biçimi ortaya çıkarırsınız. Bu, analogi dediğimiz ilişki biçimidir. A, B için neyse; C, D için odur" (Baker, 2014, s. 28). Analoginin temel formülü olan bu anlayışla mimesis, bir şeyin başka bir değişik biçimini ortaya koyma olmaktadır.

Görülüyor ki mimesis olmayan bir şeyi ortaya çıkarma değildir. O, zaten doğada var olanın insani yeteneğe bağlı olarak yeniden biçimlendirilmesidir. O halde "...İnsanın yeteneğine doğa değil bu yetenek doğaya öykünür ve yetenek, doğaya destek vermek, onun bitirmeden bıraktıklarını tamamlamak için var olur... İnsanın yeteneği doğaya öykünüyorsa, o zaman bu yetenektan doğan ürünlerin amaca uygunluğunun da doğaya dayandığı açıktır... Doğanın tamamında düzen egemen olduğu için, hiçbir şeyi rastlantıya bırakmaz; tersine her şeyi belirli bir amaç doğrultusunda yapar. Rastlantısal olanı dışlayarak bütün insani sanatlardan daha yüksek bir ölçüde amacın gerçekleşmesini sağlar. Çünkü insani yetenek, bildiğimiz gibi doğaya öykünmedir"(Aristoteles, 2003, s. 23-25). Doğa rasyoneldir ve rastlantıya yer bırakmayacak şekilde

bir düzen içerir. (Aristoteles, 2003, s. 13). Doğaya düzen kazandıran bu rasyonelliktir. Dolayısıyla evrende sebep-sonuç Şeklinde zorunlu ilişkiler mevcuttur. Bu ilişkiler içinde sanat da, mevcut düzenin eksik olan noktalarını taklit yoluyla tamamlamayı hedefler.

Aristoteles'in bu taklit anlayışı Platon'dan farklıdır. Platon mimesisi görüngüler dünyasında yer alan tek teklerin bir yansımısını, kopyasını oluşturma olarak ele alırken Aristoteles, sanatçının taklit ederken zgr olduğunu; yani nasıl isterlerse öyle taklit edebileceklerini; isteyen, nesne nasıl görünüyorsa öyle yapabileceği gibi isteyen de, olmasını istediği Şekilde yansıtılabileceğini savunur. Bu durumda o, hiç kimse mimetik etkinlik gerçeğe uymuyor diye sanatçıların suçlanamayacağı gibi, olduğu Őekliyle nesneyi yansıttığı için de yerilemeyeceğini düşünür (Poetika, 2013, s. 78). Görülüyor ki burada Aristoteles hocası Platon'un, sanatçıların kopyanın kopyasını oluşturdukları düşüncesini eleştirmektedir. Ayrıca gerçekliği idealar dünyasında arayan ve böylece aşkınsal bir sanat anlayışına sahip olan Platon'un aksine, Aristoteles sanatı, dış dünyada aramakta ve tıpkı parmağıyla yeri işaret etmesi gibi ayakları yere basan bir sanat anlayışı tasvir etmektedir. Bu da Aristoteles'in realist bakış açısının sanat anlayışını etkilediğini göstermektedir.

Aristoteles'in taklitte seçilen tarzın bütünüyle sanatçının zgr seçimine bırakması (Soykan, 2015, s. 203) her sanat yapıtının kendine özgü bir varlığının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu da sanat yapıtının sonsuzluğunu, çeşitliliğini, renkliliğini, zenginliğini temin etmektedir. Dolayısıyla kendine özgü duruşuyla sanat yapıtı beklenilmeyeni ortaya koymakta ve bu da sanatçıda yaratma heyecanını perçinlemektedir. Öyle ki yaratıcı olan, her zaman beklenilmeyen olandır (Turani, 2003, s. 10) ki bu da muhatabında estetik bir haz/hoşlanma bırakmaktadır. Bu durumda sanat, Aristoteles'in düşüncesini destekler Şekilde, kişiler üzerinde hoşlantı oluşturarak yaratıcı bir taklit rneği sergilemek olmaktadır.

Aristoteles, sanatın ortaya çıkması ve varlığını sürdürmesinde iki ana nedenden söz etmektedir. İki de doğal olan bu nedenlerden ilki insanlarda doğuştan var olan, daha çocukluktan başlayarak gelişen, insanların ilk bilgilerini elde ettikleri ve insanları diğer canlılardan ayıran taklit etme eğilimidir (Cassirer 2005, s. 130; Aristoteles, 2013, s. 24). Burada Aristoteles sanatın, insan olmanın farklılığını ortaya koyan bir alan olduğunu ve insanların da ilk öğrenme edimlerine taklit yoluyla başladıklarını imler. Sanatın ortaya çıkışının diğer nedeni ise işte bu taklitten gelen hoşlanma duygusudur. Bunun en net kanıtı ise gerçekte izlemekten korktuğumuz veya tiksindiğimiz, canavar görüntülerinin ya da kadvraların veya cesetlerin taklidinden hoşlantı duymamızdır. Söz gelimi kanlar içinde bir yaralı bize hoş gelmez iken bunun bir tabloda gösterimi dhiyane gelebilmektedir. Aristoteles'e göre bunun nedeni; öğrenmek ya da bilgi edinmenin, sadece filozoflar için mutluluk verici bir Şey değil, aynı zamanda diğer insanlar için de en haz verici Şey olmasıdır. Resimlere bakmaktan hoşlanmamızın sebebi, ondan bir Şeyler öğrenmemiz veya onun üzerinde akıl yrtebilmemizdir. Örneğin ressamın bu resimde filan kişiyi canlandırdığı sonucunu çıkarabiliriz. O kişiyi bilmiyorsak bile başka Şekilde; renklerin kullanımından, resmin izilmesindeki ustalıktan bahsedebilir, şu mesajı vermek istediği gibi de fikir yürütebiliriz (Aristoteles, 2013, s. 24). Burada Aristoteles öğrenmek veya bilgi edinmenin sonucu olan hoşlanma noktasında sanat ile felsefeyi ortak bir noktada buluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle filozof; bilme, anlama, öğrenme isteğinden kaynaklanan hoşlantının, sadece sanat alanında değil, aynı zamanda felsefede de ortaya çıkan bir duygu olduğuna dikkat çekmektedir. Aristoteles için hoşlanmanın temelinde bilme, tanıma, anlama, öğrenme isteğinin yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir Şey karşısından haz duymak ya da o Őeyden hoşlanmak, ondan bir Şey ğrenildiğinin işareti olmaktadır. O halde sanat, duygunun bilimi olmaktadır.

Bu noktada Aristoteles'te - Platon'un uzlaşmasız olarak gördüğü - sanatla felsefenin, öğrenme ve bilgi edinme yoluyla oluşan hoşlanma noktasında yakın ilişki içerisinde olduğunu görmekteyiz. Buradan da anlaşılacağı gibi sanata özgü hoşlanmaya neden olan bilginin temel özelliği, olanaklar bütününe ilişkin olmasıdır. Bu özelliği ile sanat, insana, yaşama ve davranışlara ilişkin olan farklı imknların bilgisini vermektedir. Sanat bu bilgiyi, nesne edindiğini ya öyle olduğu söylenen gibi veya öyle olduğu sanılan gibi ya olduğu gibi veya Őimdi olmakta olan gibi ya da olması gerektiği gibi taklit etme yoluyla vermektedir. (Aristoteles, 2013, s. 77). O halde Aristoteles'e göre sanat, Platon'un aksine, sahte bir taklitten öte, çok farklı ve fark edilemeyen güzellikleri sunan ve daha da önemlisi olanın yanı sıra olabilir olanı da bilmek içinde taşıyan, sanatçısının elinde ifade bulan bir alan olmaktadır. Sanat anlayışında gerçekleşmiş olanın yanında gerçekleşebilir olanı da odak noktası haline getirmesi Aristoteles'in sanatını, geleceğe yön veren alan olarak değerli kılmaktadır.

Aristoteles sanatın işlevi konusunda da yine hocası Platon'dan farklı düşünmektedir. Söz gelimi Platon'un insanlar için bir hastalık olan; ruhun hakikatten sapması, taşkınlık korkaklık ve zayıflık (Platon, 1989a, s. 228d-e) olarak gördüğü tragedya için Aristoteles, uyandırdığı acıma ve korku duyguları aracılığıyla ruhu bu türden heyecanlardan arınmasını (katharsis) sağladığından (Aristoteles, 2013, s. 29) bahseder. Ne

var ki o, buradaki katharsis kavramını açıklamadığı için, bu kavramla ne kastettiği hususunda tartışmaya vesile olmuştur. Bu tartışmaların genellikle uzlaştığı düşünce, katharsisin, kendini karşındakinin yerine koymak, kendini unutmak ve ruhu tutkularından arındırmak, temizlemek olduğudur. Bu nedenle Aristoteles için sanat, bir uyarıcı değil, tutkuları dizginleyip yatıştırarak katartik (arındırmacı) bir işleve sahiptir (Cevizci, 2008, s. 463). Tragedyanın bu tanımıyla birlikte sanatın sadece haz vermek değil aynı zamanda ahlaki bir arınma yaratma işlevine de sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca kendini başkasının yerine koyma yoluyla da insanın kendi dışına çıkarak, kendini bir başka insanda izleme olanağı sağlamaktadır. Böylece insanın, kendisinde bulunan duygularla, heyecanlarla yüzleşerek ahlaki bir arınma yaşamakta, ruhu temizlenmekte ve hazla dolmaktadır (Ross, 2011, s. 439). Buradan yola çıkarak Aristoteles için sanatın ortaya çıkışı, *mimesis* aracılığıyla katharsise ulaşma ya da taklit yoluyla gerçekleşen hoşlanma duygusudur.

Şu halde Aristoteles sanat anlayışında, *mimesis* ve *katharsis* kavramlarını birlikte ele aldığından şüphe yoktur. Başta da belirtildiği gibi insan ilk bilgilerini taklit yoluyla edinir; ancak bu taklit, olanın olduğu gibi ve olması gerektiği gibi yansıtılması ve sanatçının kendinden bir şeyler katmasıyla yeniden yorumlanmasıdır. Bu durumda hem katharsisin hem de mimesisin amacı yeniden yaratmadır; *poiesis*'tir. O halde Aristoteles'in ifadesiyle sanat, "...doğru akılla birlikte giden yaratmayla ilgili bir tutumdur" (Aristoteles, 2012, s. 1140a20). Başka bir ifadeyle *mimesis* basit bir "yansıtma, benzetme ve taklit" (Tunalı, 1996, s. 73) olmaktan öte, taklit edilenin mantığa uygun ve olması gerektiği gibi yeniden yorumlanması süreci sonunda ortaya konan bir üretim, meydana getirme olmaktadır. Aristoteles için sanat, ikinci dereceden bir taklit değil, yani Platon'da ki gibi taklidin taklidi değildir. Onun için sanat, gerçeğin kasıtlı bir şekilde çarpıtılması da değildir. Sanat, özel olanın gücüdür, doğaya en yakın olan güçtür. Bu gücün taklit ettiği şey artık bir biçim değildir. Bu, doğanın olması gerektiği gibi iyileştirilmesi/mükemmelleştirilmesi eylemidir (Tuckwell, 2015, s. 9). Keza burada, 'olması gerektiği gibi' düşüncesinin Aristoteles'i idealist sanat anlayışı'na götürdüğü (Tunalı, 1996, s. 106-107) 'olanı' yansıtması ile de onun sanat anlayışının realist tarzda olduğu görülmektedir.

"Sanatların dışında olan bir eserin gerçekleştirilmesi, yapma, imal edilmiş şeyler, yapma, imal etme, meydana getirme" (Aristoteles, 1996, s. 632) olan *Poiesis* disiplinlerinin amacı, evrensel bir hakikati tam bir biçimde yeniden üretmektir. Bu nedenle yaratıcı disiplinler *poiesis* altında yer alır (Ross, 1985, s. 292). Burada filozof, tekhne anlamında sanatı, yapılmış olan şeylerin yeniden meydana getirilmesi (Aristoteles, 1996, s. 406 dipnot 2) şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumda tekhne, imal etme; *poiesis* ise, imal edilmiş şeyler olmaktadır (Aristoteles, 1996, s. 493 dipnot 8). Burada *poiesis*, praksisle karıştırılmamalıdır. İnsani eylem veya davranmak anlamlarına gelen *Praxis*, failde gerçekleşen veya failde bulunan, faili mükemmelleştiren, fail dışında bir eseri gerçekleştirmeye yönelmeyen tek ve asıl anlamında fiildir. Söz gelimi görmek, gören öznededir; mutluluk ruhtadır; düşünmek düşünen zihindedir. Dolayısıyla *Praxis* tamdır, tamamlanmıştır ve amacına eriştiği zaman da ortadan kalkmaz. *Poiesis* ise, fiilin bir nesnede somutlaşması (Aristoteles, 1996, s. 404 dipnot 2) veya bir faaliyetin sanatçının dışında bulunan bir eserde gerçekleşmesidir. Söz gelimi bina yapma fiili, inşaa edilmiş evde kendini gösterir ve inşaa etme süreci bittiği zaman fiil de biter (Aristoteles, 1996, s. 405 dipnot 2). Keza "Dokumacılık sanatı, yünü üretme değil onu işleme sanatıdır" (Aristoteles, 2017, s. 41-1258a). Buradaki yün, praksistir; onu işleme ise *poiesis*'tir. O halde *poiesis* bir amaca yönelik olmakta ve kendinde bir değer taşımayıp amacın gerçekleşmesi sonucuna ilişkin olarak bir anlam ve değere sahip olmaktadır. Bu durumda inşaa edilmiş bir ev, yeniden yapılandırılmış bir söz, çizilmiş bir resim vb. sanatsal faaliyetler önemli ve değerli olmaktadır. Fakat buradan sanatkârın hiç bir anlam ve değeri olmadığı düşüncesi oluşmamalıdır. Zira tüm bu sanatsal faaliyetler, sanatçının taklit yeteneğine veya yaratıcı etkinliğine ilişkin olarak bir değer kazanmaktadır.

Sanatçılar, insanların gözünde bilge kimselerdir. Ancak bu bilgelik onların iş yapabilme yeteneklerinden değildir. Öyle ki sanatçı yaptığı işi alışkanlıkla yapmaz. Onun yapıtı özgündür. O nedenle yaptığıнын nedenini niçinini bilir. Alışkanlıkla yapan ise nedenleri bilmez. Söz gelimi sanatçı ateşin niçin sıcak olduğunu bilir; ancak alışkanlıkla iş yapanlar sadece "ateş sıcaktır" derler o kadar; neden sıcak olduğunu bilmezler. Onlar tıpkı yaptığını neden yaptığını bilmeyen cansız varlıklara benzerler. İşte sanatçıyı değerli kılan, iş yapabilme yeteneğinden çok nedenleri biliyor olmasıdır. Zira bilgelik nedenleri bilmektir. Bu nedenle Aristoteles için sanatçılar, usta ve bilgi sahibi kimselerdir. Ayrıca bilen insan ancak bir şeyler öğretebilir, bilmeyen öğretemez. Bu yüzden bilen insanı bilmeyenden ayırt eden şey, öğretebilme yeteneğidir ve sanatçılar öğretebilirler (Aristoteles, 1996, s. 78). O halde sanatçı, usta öğretici kimliğine sahip kimsedir.

Sanatçı; insanı, hayatı öğretir. Ancak öğrettiği, tek bir kişinin hayatı değildir; bir kişinin hayatında genel anlamıyla hayatı, insanoglunun hayatını, hayatta evrensel olan unsurları anlatır. Olanın yanı sıra

olabilir olanı konu edinir. Bu nedenle de sanatçı, anlatmak istediğinin özüne ait olmayan öğeleri, ayrıntıları, rastlantısal olanları atar, gerekli olanı ayıklar, seçer ve bunlar arasında bir köprü oluşturarak olaylar örgüsünü tek bir çizgi üzerinde kurar (Moran, 1999, s. 29; Bayray, 1999, s. 38). Böylece o, "dünya hakkında bugünün insanları kadar bilgi sahibi olmayan muhataplarına bilgi vermeyi, güzeli ve iyiyi yansıtarak bunlara teşvik etmek, kötü ve çirkinini yansıtarak bunlardan uzaklaştırmayı" (Öznurhan, 2004, s. 256) hedefler. Öz itibarıyla sanatçı, iyiyi amaçlar. Söz gelimi komutanlığın amacı, zafer kazanmak, hekimliğin amacı sınırsız sağlık verebilmek olduğu gibi, diğer sanatlar da herhangi bir sınır olmaksızın en iyiye ulaşmak isterler (Aristoteles, 2017, s. 40 (1258a)). Gerçeklikte ürkütücü görülen bir şeyin, ressamın dokunuşlarıyla muhatabında bir büyüye dönüşmesi, esasında sanatta kötülük olmadığının bir kanıtıdır. Ancak burada şöyle düşünülebilir: Aristoteles için sözünü etkili bir biçimde kullanmak bir sanattır (Aristoteles, 2013, s. 37); ancak kişi yalan söyleyerek de karşı tarafı etkileyebilir. O zaman bu iyiyi amaçlamak mıdır? Veya yukarıda ifade edildiği gibi hekimlik bir sanattır. Ancak hekim bu maharetini birini öldürmek üzerine de kullanabilir. O zaman hekim iyiyi amaçlamış mı olmaktadır? Aristoteles, bu durum için, görünüşte sanat olarak görülen, içerikten yoksun ama biçimsel olarak maharetli olan ve sadece haz vermek dışında başka bir amaç taşımayan etkinlikleri sanat olarak görmez (Türker, 2002, s. 39-40). Ona göre bir sanat niteliği taşımak; gerçekliğe uygun olan, bir hakikat ölçüsüne sahip olan (Türker, 2002, s. 53) ve dolayısıyla biçimle birlikte içerik olarak da muhatabına bir şeyler verebilmektir. Öyle ki yalan sözlerle ikna etmek sanat değil olsa olsa safsata olur; bilgisini insan sağlığı için değil onu yok etmek için kullanmak hekimlik değil olsa olsa canilik olur, diğer durumlar için de aynı durum geçerlidir. Dolayısıyla sanat, kötülükten men etmek iyi olanı ortaya koymaktır.

Görülüyor ki sanatçının taklidinin ahlaki bir amacı vardır. Bu amaç da, iyinin ve kötünün ne olduğuna ilişkin olarak yol gösterici olmaktır. O halde Aristoteles'e göre sanatçı, Platon'un sandığı gibi, "insanları gerçeklikten uzaklaştıran, sahte bilgileri sunan değil, insanlara hayatı açıklayan bir kişi" (Moran, 1999, s. 21) olmaktadır. Diğer bir ifadeyle sanatçının amacı, insanın ve yaşamın daha çok ahlaki yönlerinin taklit etmektir. Böylelikle sanat, sanatçıya ahlaki bir sorumluluk vermektedir. Bu durumda sanat, Aristoteles için, epistemik olmasının yanı sıra etik değer de yüklü olmaktadır. Dolayısıyla Platon'un aksine Aristoteles'te taklidin ahlak dışı bir durum olmadığını ve sanatsal yaratıcılığın temelinde yer aldığı görülmektedir. Buna göre taklidin ahlaki değeri hakkında şöyle bir sonuç çıkarılabilir: kişi iyiyi taklit ederse iyi, kötüyü taklit ederse kötü olur. Keza Aristoteles için taklit, insan doğasında mevcuttur ve insan ilk bilgiye taklit aracılığıyla ulaşır. Yani insan ilk bilgilerini taklit yoluyla öğrenir ve bundan saf zihinsel bir hoşlanma duyar. Taklidin öğrenme sağlaması onun aynı zamanda logosla örülü bir yapı olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Aristoteles için sanat, zaten mükemmel olarak tasarlanmış doğanın yarım bıraktığı işi aynı mükemmellikte tamamlamak için vardır. Söz gelimi aletlerin üretilmesi gibi, öyle ki doğa insana ellerini kullanarak yapıp etmelerini değil, sadece ellerini vermiştir (Copleston, 2013, s. 99). O nedenle sanat, var olanın, olması gerektiği biçimde inşa edilmesi; yeniden yorumlanması olmaktadır. Bu, tıpkı muazzam bir şekilde yapılmış bir evin zamanla deforme olması veya bir bölümünün yıkılması sonucu aynı muazzamlığı elde etmek için tadilat yapılmasına benzer. Böylece var olan yeniden düzenlenmiş ve farklı bir görünüme kavuşmuş olur. İşte Aristoteles'in de bahsettiği sanat anlayışı böyledir. Evi tadilata sokmaktaki hedef, ona yeni bir görünüş kazandırmak ya da onu geçmişteki güzelliğine tekrar ulaştırmaktır. Dolayısıyla sanatkarın, oluşturmuş olduğu her sanat eserinin öncesinde bir amacı vardır ve bu amacını en üst seviyede gerçekleştirme amacı güder. Nitekim her sanat eserinin kendisinde toplandığı tek amaç ise iyidir. Bu durumda sanat, etik değer yüklü olmaktadır. Ayrıca, bu sanat eserinin estetik yönü kuvvetli olmalıdır. Zira sanatın ana teması etkileyciliğidir. Dolayısıyla sanat, duyu organlarının bütününe hitap etmeli ve bu sayede muhatabında haz, güzellik gibi duygular uyandırmalıdır. Zira muhteşem bir resim göze, notalar arasındaki armoniyi yakalamış bir müzik kulağa, nefis bir koku buruna vs. hitap eder. Dolayısıyla estetik yönü kuvvetli olan ya da duyu organlarının bütününe hitap eden her nesne muhatabında estetik bir hoşlanma ya da haz uyandırır. Bu noktada sanatçıya düşen, sanat eserinin karşısında hoşlanma duygusu oluşturacak güzelliği ortaya çıkarmaktır.

O halde sanatçı, doğanın hangi koşullar altında güzel olduğunu araştırıp bulan ve böylece güzelliğin kurallarını belirleyen insandır. Başka bir ifadeyle sanatçı; doğayı güzel yapan, doğanın formları arasındaki ilişkilerin hangi kurullarla güzelliği ortaya çıkaracağını bilen kişidir. Sanatçı eseri karşısında haz duyduğu gibi, aynı zamanda bu hazı estetik imgelere ve kurullara bağlı kılar ve bir sonuca varır. Yalnız bu sonuç, bilimin elde ettiği gibi bir sonuç değildir. Zira bilim adamı, duygulara yer bırakmaksızın, ispata dayalı kesin sonuç ortaya koyar ve bilim adamının ortaya koyduğu sonuç, her koşulda ve her yerde (kesin olduğu için) değişmeksizin aynıdır. Sanatçı ise, etkinliğinde özgürdür; ister olanı olduğu gibi alır, isterse de olmasını

istediği ya da olması gerektiği gibi biçimlendirir. Bu sanatçının gerçeği göremediğinden değildir; o, subjektif gerçekliği yakalamaya çalışır. Başka bir ifadeye sanatçı, insanın dışarıdan görünmeyen iç dünyasını göstermeye; ruhuna dokunmaya çalışır. Öyle ki insan ruh ve bedenden oluşan bir yapıdır. Bedenin gerçekliği kadar ruh da gerçektir. Ve ruhsal yapı, kişinin ilgi alanlarına, psikolojik durumuna, bilgi düzeyine göre değişir. Bu nedenle esasında sanatçı, subjektif gerçekliği ortaya koymaya çalışır. Yoksa bilimsel bir hakikati ortaya koyma çabası veya gayreti içinde değildir.

Aristoteles'in sanat anlayışı; öykünme, taklit etme olan *mimesis*'le başlar; bir takım tutkuların arınma, duygusal olgunluğa erişme, içsel rahatlamaya dediğimiz *katharsis*'le son bulur. Bu da Aristoteles'in sanat anlayışının duyguları yönetme, logosu ön planda tutma, duygularını terbiye etme veya duygularını aklının kontrolünde tutma anlamında subjektif gerçekliği arar. Başka bir ifadeyle Aristoteles için bir sanat eseri, realist bakış açısıyla varolan temeli üzerinde şekillenir; ancak idealist bakış açısıyla da sanatçının ya da failinin perspektifini yansıtır. Sanat bize, subjektif bilgi verir. Ayrıca Aristoteles için sanat, insanla ilişkisinde varlık kazanan bir alandır. Subjektif gerçeklik kişiye bağlı olarak değer kazanır. İnsan olmaksızın, bir sanat yapıtı söz etmek imkânsızdır. Sanat, akılsal özneye ait ve insanın ayırt edici bir yönü olmaktadır. Aristoteles'e göre, tüm insanlar, doğaları gereği bilmek isterler; duygularından haz almaları da bu yüzdendir (Aristoteles, 1996, s. 75). İnsanlar, doğaları gereği bilmek istiyor ve bundan da haz alıyorsa, sanat yoluyla da bir şeyler öğrenebilir ve bundan haz alabilirler. Bu manada sanatın kökeni sorgulandığında karşımıza çıkan ilk gerçeklik, insanın anlama isteği ve taklit ederken bir şeyler öğrenme merakıdır. Böylece Aristoteles, sanatın, bir bilgi taşıyıcısı ve öğretici olarak epistemik yönünün kuvvetli olduğuna dikkat çeker.

Aristoteles için sanat, bilme isteği doğrultusunda verdiği haz nedeniyle, ister objektif ister subjektif olsun, epistemolojik bir değer yüklü olmaktadır. Burada sanatın bir bilgi türü olduğu düşünülmemelidir. Sanat, bir bilgi türü değil; bir tür bilgidir. Sanatın bilgisine ulaşılırken, akıl yürütme, düşünme gibi bilgi aktarımının yanı sıra, düşünme, sezgi gibi bağlar da kullanılır. Sanatın objelere ilişkin her ne olursa olsun kesin bilgiler vermek gibi bir amacı yoktur. O, yaratıcısının hayal gücünün ürünü olması dolayısıyla öznel ve kendine hastır. Aynı objeyi, her sanatçı farklı şekilde ele alıp, çeşitli şekillerde yorumlayabilir. Hatta aynı sanatçı bile, aynı objeyi farklı zamanlarda farklı tarzlarla ele alıp farklı yorumlayabilir. Aristoteles için, her sanatın kendine özgü bir duruşu, tekrarlanamaz bir dokusu vardır. Bu nedenle subjektif karaktere bağlı olarak sanat, sanatçının dış gerçekliği estetik haz yaratacak şekilde kendisinden bir şeyler katarak yeniden oluşturmasıdır. O, kişinin aklını kullanması ya da mantığını çalıştırması yolu ile ortaya konan özel bir yetenektir.

Bu bağlamda Aristoteles'te, *techne* logos kullanmanın özel bir yoludur, yani mantıklı/akla uygun şekilde üretim yapmanın ya da doğru akıl yürütmenin bir yoludur. Daha geniş anlamda *techne*, mantıklı bir amaca bağlı olan ve bir yöntem yolu ile elde edilen bilgiyi temel alan bir etkinliktir. Sanatçı bir ustadır ve *techne*, her hangi bir alanda ya da konuda zekilik ve yetenekli ustalık manasındadır. "anlamak için değiştirmelisin" düsturu üzerinde şekillenen *techne* gerçekliğinin bir başka biçimde yeniden ortaya konması ya da sanatsal manada yaratılması olmaktadır. İşte *techne* ile epistemenin farklılığı da burada ortaya çıkar. Episteme, teorik bilgi sunar; değişmeyen, zorunlu olan ve olduğundan başka türlü olamayanla ilişkilidir. Değişebilen şeyler kanıtlamaya müsait değildir. Oysa sanatta bir değişim söz konusu olduğu için teorik bilgidен ayrılır. Ayrıca *techne*, bir işte ustalaktır ve yapma edimi ile ilgilidir. Bu yapma ediminde, her sanatçı yaptığı şeye kendi istediği biçimi verebilir, yani kendine göre keyfidir. Bu nedenle, birbirinden farklı sanatsal çalışmalar ortaya çıkar. Bunun epistemik değeri; ne anlatmak istediği ya da ne mesaj vermek istediği veya neyi öğretmeyi amaçladığı, o sanatsal faaliyeti üretenin zihninde saklıdır. Ayrıca bu yapıtın muhataplarına, birbirinden farklı anlamlar çağrıştıracaklarını da hesaba katarsak, Aristoteles'te sanatın sunduğu bilgi, subjektif bilgidir.

Etik Beyan

"Aristoteles'te *Tekhne* Olarak Sanatın Epistemik Değeri" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayına ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Aristoteles (1996). *Metafizik* (Çev: A. Arslan). İstanbul: Sosyal Yayınları.
 Aristoteles (2003). *Aristoteles, Protrepitkos ve evren üstüne* (Çev: O. Özügül). İstanbul: Pencere Yayınları.
 Aristoteles (2012). *Nikomakhos'a Etik* (Çev: S. Babür). 4. Baskı. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
 Aristoteles (2013). *Retorik* (Çev: M. H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
 Aristoteles (2013). *Poetika (Şiir Sanatı Üzerine)* (Çev: S. Rifat). İstanbul: Can Yayınları.

- Aristoteles (2017). *Politika* (Çev: F. Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Aristotle (1928). *Metaphysica* (Çev: W. D. Ross, Ed. W. D. Ross, The Works of Aristotle, Volume VIII, Second Edition, içinde). Oxford: Oxford University Press.
- Aristotle (1931). *De Anima* (Çev: J. A. Smith, Ed. W. D. Ross, The Works of Aristotle, Volume III, içinde). Oxford: Oxford University Press.
- Aristotle (1999). *Nicomachean ethics* (2nd Edition) (Translated by T. Irwin). Indianapolis: Hackett Publishing Co.
- Artut, K.(2001). *Sanat eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Badiou, A. (2013). *Başka bir estetik sanatlar için küçük bir kılavuz* (Çev: A. U. Kılıç). İstanbul: Metis Yayınları.
- Baker, U. (2014). *Sanat ve arzu*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Bayrav, S. (1999). *Dilbilimsel edebiyat eleştirisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Carroll, N. (1999). *Philosophy of art*. London and New York: Routledge.
- Cassirer, E. (2005). *İnsan üstüne bir deneme* (Çev: N. Arat). İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2008). *Felsefe*. İstanbul: Sentez Yayınları.
- Collingwood, R. G. (1965). *The principles of Art*. London: Oxford University Press.
- Copleston, F. (2013). *Aristoteles* (Çev: A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2003). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Lenoir, B., (2002). *Sanat yapıtı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Moran, B. (1999). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öznurhan, H. (2004). Aristoteles poetika'sının arap edebiyatındaki yansımaları. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 255-281.
- Platon (1989a). *Phaidon* (Çev: A. Cevizci). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Platon (1989b). *Timaios* (Çev: E. Güney ve L. Ay). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Platon (2005). *Devlet* (Çev: S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon (2011). *Gorgias* (Çev: M. C. Anday). Diyaloglar içinde. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Rau, C. (1951). *Art and society: A reinterpretation of plato*. New York: R.R. Smith.
- Ross, W. D. (2011). *Aristoteles* (Çev: A. Arslan). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Ross, W. D. (1985). *Aristotle*. Great Britain: Methuen & Co. Ltd.
- Schindler, D. C. (2008). *Plato's critique of impure reason*. Washington: The Catholic University of America Press.
- Sena, C. (1972). *Estetik- sanat ve güzelliğin felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shiner, L.(2010). *Sanatın icadı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Soykan, Ö. N. (2015). *Estetik ve sanat felsefesi*. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Tuckwell, J.(2015). *Creation and the function of art* (Doctor of Philosophy). Humanities and Communication Arts, University of Western Sydney.
- Tunalı, İ. (1996). *Greke estetik'i*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turani, A. (2003). *Çağdaş sanat felsefesi (4. Basım)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türker, S. (2002). *Aristoteles, Gazzali ile Leibniz'de yargı mantığı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ülger, E. (2013). Platonun sanat kuramının düşünsel evrimi. *FLSF Dergisi*, 16, 15-28.
- Yavuz, H. (2006). *Edebiyat ve sanat üzerine yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

In order to clarify Aristotle's thoughts on art, first of all it is necessary to include the thoughts of his teacher Plato. Plato is the first thinker who raises the question of what art is and seeks an answer. However, rather than considering art as art, he thought about the social and political place and task of art. According to him, art should refer to the truths of things and reflect the true nature and nature of that thing. However, the artist claims that he revealed art without knowledge of the real nature of what is the subject of art. This is a clear contradiction. Because this is equivalent to claiming to be an expert doctor without medical knowledge. The real is the universe of ideas, and the outside world is just an image of the universe of ideas. To claim art from a copy of which we do not yet know the real is nothing more than trickery. For example; according to Plato, it was impossible to see beauty on a statue of a sculpturer. Because the real beauty existed only in the universe of ideas. In this case, for Plato, art is only a simple copy of reality, a reflection of the universe of ideas. Art, which is a copy of the replica, is an illusion for Plato that drives us away from real life. Plato's negative thoughts about art led to a dryness and infertility in art theory. But in Aristotle, there was an understanding of art based on reality. For example; According to him, it was impossible to comprehend beauty if a beautiful object didn't exist. Aristotle's understanding of art was therefore an important turning point in the history of philosophy.

In his understanding of art as Aristotle *techne*, he follows a different path from his teacher Plato. He is the first person in the philosophy of art to take art as a problem in its own right and to be the founder of the philosophy of art. According to Aristotle, art is not only presenting imaginary reality to people and thus distracting them from reality, but rather revealing life itself, with all its nakedness, which finds meaning in the thinking of an artist. For Aristotle, like Plato, who takes art as an imitation (*mimesis*) of reality, art is not a simple copy. The reality is that the artist has a different look in his mind. Otherwise, it

is not art to reveal reality as it is. Art is to be understood through the change of nature through the thought of change to understand. If a sentence is understood, different explanations of that sentence can be put forward or taught. If a sentence is understood, different explanations of that sentence can be put forward or taught. Understanding means having knowledge. Art, then, is to reveal another aspect of reality through logic or through correct reasoning. However, this aspect is subjective at best. Because each artist changes nature in a different form and different works emerge. At the same time, the audience makes inferences different meanings from these works. For example, the picture of one war represents pain in one person, while in another can represents power or victory. Because rainbow is sadness for some, relief for some. Therefore, the artist; it reflects the elements of nature, human relations, both what is and what is possible without moving away from reality. In this respect, art is immanent in life and only provides us with possible information. Because the truth in the reflection of the pain that the artist has suffered on the verses of his poem is within that artist's own. We can only predict this situation; but we cannot claim its certainty. For Aristotle, then, art is a relative fact that one tastes, enjoys and its existence lasts with human beings in his own self. Therefore, unlike Plato, according to Aristotle, the artist has no obligation to reveal what is obligatory or definitive or what is essential. Because the essence of art is not to seek certainty, but to tell about life, people, their passions, their characteristics, to touch the universal. For Aristotle, the artist is not the person who distances us from reality by providing false information as Plato thinks; he is the one who explains us life by extracting what it should be. Therefore, from the epistemological point of view, art as a *tekhne* in Aristotle is loaded with subjective value and offers relative knowledge. With this feature,, the art provides the people with the knowledge of various possibilities with regard to human beings, to their experiences and actions. According to Aristotle, the object and the episteme of art with their philosophical ground are very comprehensive so that they broaden the dimensions concerning the function of art by opening them to the universal. Aristotle points out that art is a conveyer of a higher value in the context of influencing the human beings as well as pleasure. According to him, art functions to create various states of mind in relation to its superior value, character and action, and to create a predisposition to the right and ethical in humans.